

ARTICULUS IV

Utrum et quo pacto existentia Dei possit demonstrari.

17. Duæ hic agitandæ sunt quæstiones valde connexæ inter se, prima de re, nempe utrum existentia Dei vere ac philosophice demonstrari ab homine naturaliter possit; altera de modo, nimirum quo argumentandi genere id effici valeat.

§ I.—DEMONSTRABILITAS EXISTENTIÆ DIVINÆ.

Varie
sententiæ.

Quod primam quæstionem attinet, dudum scripsit S. Thomas, fuisse nonnullos, ac nominatim Rabbi Moysen, qui opinarentur divinam existentiam non solum per se notam non esse, verum ne demonstrari quidem posse, atque fide sola et revelatione cognosci. *Et ad hoc dicendum*, inquit Angelicus, *induxit eos debilitas rationum, quas multi inducunt ad probandum Deum esse* (1). Eandem sententiam videntur postea secuti esse alii (2), ac nominatim Cardin. Petrus de Alliaco, qui arbitratus est rationem nostram, quamvis probabiliter quidem possit Dei existentiam cognoscere, non posse tamen vere ac proprie demonstrare (3).

At multo latius manavit nostris temporibus hæc opinandi ratio. Materialistæ in primis, saltem multi, et pantheistæ negant existere aut posse demonstrari Deum personalem, intelligentem, distinctum ab hoc corporeo mundo. Positivistæ quoque negant posse ullam idoneam afferri existentie divinæ demonstrationem (4). Idem fere sentiunt *fideistæ*, nempe

(1) S. Thom., *de verit.* quæst. 10, art. 12, init.

(2) Apud P. Christophor. Gillium, lib. 1, tract. 8, cap. 5, num. 1.

(3) 1.º Sentent. quæst. 3, art. 2, conclus. 2.^a quæ sic se habet: *Et de hoc sit secunda conclusio, quod licet ista propositio: Deus est, non sit nobis evidens aut evidenter demonstrabilis, ipsa tamen est naturaliter probabilis.*

(4) Vide Stuart Mill, *Essai sur la religion*, pag. 227; Littré, *Revue des Deux Mondes*, 1.er juin 1865, pag. 686.

asseclæ scoticæ scholæ ac sentimentalistæ, quamvis ponunt immediatam Dei cognitionem: priores quidem quia inter prima principia indemonstrabilia, quæque cæcæ, nulla prælucente ratione assensus, pronuntiantur, reponunt Dei existentiam; posteriores vero, quia intellectus humanus, teste Jacobi, nisi attendat ad immediatam illam prænotionem et anticipationem Dei habitam per *sensum* aut specialem illam facultatem, quam superius descripsimus, omnibus suis discursibus nihil aliud posset assequi, quam ut in atheismum incideret. Kuhn etiam opinatur existentiam Dei neque a priori neque a posteriori demonstrari posse, nisi in lumine illius innatæ ideæ Dei (1), paulo antea declaratæ, quæ nisi præsupponatur, hominem necessario preventurum esse ad *esse absolutum* pantheistarum (2), quod ipse quoque S. Thomas et reliqui Scholastici amplexuri fuissent, cum existentiam Dei demonstrandam assumpsissent, nisi eos fides catholica præservasset (3).

Emmanuel Kant, licet junior divinam existentiam iis argumentis probandam suscepisset (4), quæ nuper in trutinam revocavit cl. P. Hontheim (5); postea vero cum desipisset penitus, et evanuisset *in suis cogitationibus*, negata omnino objectivitate idearum nostrarum (6), ideam Dei posuit quidem inter principia rationis theoreticæ regulativa, cujus tamen valor ac veritas cognosci a nobis evidenter non possit; unde in *Critica rationis practicæ* Dei existentiam fide quadam firmissima credendam esse decrevit tamquam postulatum necessarium, ut homo *imperativum categoricum* constanter sequi valeat, et ad vitam honeste agendam impelli.

Postremo loco commemorandi veniunt Traditionalistæ, qui quamvis concedant existentiam Dei naturaliter cognosci certo posse, negant tamen ejus existentiam *scientificè demonstrari*; tantam enim ajunt esse humani ingenii imbecillitatem,

(1) *Gotteslehre*, pag. 619.

(2) *Ibidem*, pag. 612, 627 seqq.

(3) *Ibid.* pag. 623 seqq., 713 seqq. apud cl. P. Christian. Pesch. *De Deo*, num. 28, pag. 14.

(4) In suo opere, cui titulus: *Der einzige mögliche Beweisgrund zu einer Demonstration des Daseins Gottes.*

(5) *Theodicea*, num. 460 seqq. pag. 272 seqq.

(6) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 59 seqq. pag. 252 seqq.

ut nequeat clarum, distinctam certamque Dei et moralium veritatum assequi notitiam sine speciali auxilio externo ipsius Dei, revelatione videlicet ac fide a parentibus ad filios per traditionem transmissa (1). Qua in re mitiores quidam Traditionalistæ ita sententiam temperarunt, ut docuerint revelationem et traditionem necessarias quidem non esse per modum causæ notitiam Dei gignentis, esse vero prorsus necessarias *instar conditionis*, qua presupposita mens nostra excitetur, ut suis ipsa deinde viribus demonstrationem instituat, eaque deficiente, nunquam possit intellectus humanus ad divinam cognitionem assurgere.

Adversus hos omnes sentiendi modos stat communis catholicorum veterum ac recentiorum Theologorum et Philosophorum sententia, tenens existentiam Dei vere humana ratione demonstrari posse. E quibus negantem sententiam gravi censura notarunt plures primi subsellii Theologi. S. Thomas illam appellare non dubitavit *errorem ac manifeste falsam* (2); alii autem ut Molina (3), Bañez (4), Toletus (5), Suarez (6), Bellarminus (7), Vazquez (8), Valentia (9), Christophorus Gillius (10) *erroneam, lemerariam parumque in fide tutam* dixere. Non est autem nostrum nunc omnes adversariorum opiniones negantes demonstrari posse ab homine Dei existentiam, singillatim expugnare, sed una omnes generatim propositione rejiciemus.

(1) Cfr. *Psycholog.* vol. 2.um, num. 320, pag. 1018, 1021, 1023 sequi.

(2) *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 12; *de veritat.* quest. 10, art. 12. Cfr. Alexand. Halens (1.^a part. summ. quest. 2, num. 2, art. 1-4; num. 3, art. 1, 2). Albert. M. (*Summa rerum Theol.* quest. 14, num. 1 usque ad quest. 17). S. Bonavent. (1.^a dist. 3, pars 1.^a, art. 1, quest. 2 et 3).

(3) In 1.^{am} part. quest. 2, art. 2.

(4) *Ibidem.*

(5) *Ibid.*

(6) *Metaphys.* disput. 29, sect. 2, num. 6; *De Deo* lib. 1, cap. 1, num. 13.

(7) Bellarmin. *de grat. et liber. arbit.* lib. 4, cap. 2.

(8) In 1.^{am} part. disput. 20, cap. 1, num. 7.

(9) In 1.^{am} part. disp. 1, quest. 2, punct. 2.

(10) *De sacra scientiâ*, lib. 1, tract. 8.

18. PROPOSITIO 1.^a Potest humana ratio naturali suo lumine divinam existentiam certo demonstrare; neque ad id obtinendum eget absolute divina revelatione aut traditione etiam per modum conditionis.

Prima pars: *Potest humana ratio naturali suo lumine divinam existentiam certo demonstrare*, certa est atque indubitabilis, nec apud catholicos liberæ controversiæ permittitur.

Nam 2) prostant clarissima documenta ecclesiastica, quæ præ oculis habenda sunt. *Eadem Sancta Mater Ecclesia tenet, et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanæ rationis lumine, e rebus creatis certo cognosci posse; invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur* (1). Cui doctrinæ respondet hic canon: *Si quis dixerit, Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quæ facta sunt, naturali rationis humanæ lumine certo cognosci non posse; anathema sit* (2). Quibus in locis rem plane definitam habes.

Præterea hæc prima thesis, approbante auctoritate ecclesiastica (Litt. Apost. Gregorii XVI, 20 Decemb. 1834) a Rev. Dom. Bautain subscripta est 8 Septemb. anno 1840: *Ratiocinatio Dei existentiam cum certitudine probare valet. Fidei donum caeleste, posterior est revelatione; proindeque ad probandam Dei existentiam contra atheum allegari convenienter nequit* (3).

Cui consonat hæc alla thesis decreto S. C. Indicis subscribenda proposita Domino Bonnetty: *Ratiocinatio Dei existentiam, animæ spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest. Fides posterior est revelatione, proindeque ad probandum Dei existentiam contra atheum, ad probandum animæ rationalis spiritualitatem ac libertatem contra naturalismi ac fatalismi sectatorem allegari convenienter nequit* (4) Idemque diserte docet Pius IX in sua epistola ad

(1) Concil. Vatica., Constitut. *de fide Catholica*, cap. 2, apud Denzinger, num. 1634, pag. 387.

(2) Concil. Vatic. *Canones 2. De revelatione*, can. 1, apud Denzinger, num. 1653, pag. 303.

(3) Vide apud Denzinger, num. 1488, pag. 352.

(4) Denzinger, num. 1506, pag. 360.

Ratio humana potest naturali lumine divinam existentiam certo demonstrare:

archiepiscopum Monacensem et Frisingensem die 11 Decembris 1862 (1).

β) Idem docemur sacris Litteris: *Revelatur enim ira Dei de caelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est: in illis. Deus enim illis manifestavit, invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus et divinitas: ita ut sint inexcusabiles* (2). Clarissimus hic locus simul cum aliis (3) declarati et vindicati videri possunt apud Theologos passim (4). P. Vazquez negat his locis Sacrorum Bibliorum evinci, quod existentia Dei certo demonstrari queat naturali lumine; quia divina Scriptura solum intendit sufficientia testimonia naturæ suppetere, ex quibus homo Auctorem rerum omnium cognoscere valeat, nec curat, utrum hoc ille facere queat certo, an vero solum probabilissime, cum potissimum homines vere inexcusabiles essent, etiamsi tantum probabilissime Deum cognoscere valerent (5). Sed bene ostendit P. Suarez vim sacrorum testimoniorum non satis salvari hac interpretatione (6).

γ) SS. Patres ac Doctores Ecclesiae idem uno agmine constanter tradiderunt inde a Justino primisque Apologetis usque

(1) Denzinger, num. 1526, 1527, pag. 365.

Dudum etiam Facultas Sorbonica, de mandato apostolico damnavit duas hasce inter ceteras propositiones Nicolai de Outricourt: «Item dixit quod nulla potest esse demonstratio sumpta ex existentia unius rei, effectus ad causam aut e converso». «Item quod nescimus evidenter, quia sit Deus, intelligendo per Deum ens nobilissimum» (Du Plessis d'Argentrée, Collectio Judiciorum etc. Tom. 1, pag. 255).

(2) *Ad Rom.*, cap. 1, vers. 18-21.

(3) *V. g. Sapient.* cap. 13, vers. 1-8; *Act. Apost.*, cap. 14, vers. 16, 17; cap. 17, vers. 25-26; *Psalms.* 18, vers. 2; *Job* cap. 12, vers. 7 seqq.

(4) Vide nominatim Card. Franzelin (*De Deo uno*, thes. 2 et 3), Christian. Pesch (*De Deo uno*, pars. 1.^a sect. 1), et P. Tepe (*De Deo* prop. 1.^a) Cf. Suarez (*Metaphys.* disput. 29, sect. 2, num. 6), Bellarmin. (*De gratia et lib. arbitr.* lib. 4, cap. 2).

(5) Vide P. Vazquez, in 1.^{am} part. disput. 20, cap. 3.

(6) Suarez, *De Deo et divin. attribut.* lib. 1, cap. 1, num. 16 seqq.

ad S. Bernardum (1), quos exceperet SS. Thomas et Bonaventura cum cæteris Scholasticis usque ad nostra tempora. Quorum communis auctoritas vel sola sufficit ad rem certo tenendam.

Probatur autem prima hæc pars propositionis duplici argumento: 1.º facto ipso. Nam *Deum esse rationibus irrefragabilibus etiam a Philosophis probatum invenitur* (2); quas nos exponemus, et tuebimur in capite sequenti. 2.º Ratio nostra potest certo cognoscere hunc mundum esse effectum, eumque finitum et contingentem; potest etiam certo cognoscere non posse dari effectum, quin detur causa et quidem causa prima increata, et proinde a se existens. Atqui hæc duo principia sufficientia, ad certo cognoscendam existentiam Dei sub conceptu entis a se causæque primæ. Ergo potest humana ratio naturali suo lumine divinam existentiam certo demonstrare.

Altera propositionis pars: *Humana ratio ad certo demonstrandam existentiam Dei non requirit absolute revelationem vel traditionem etiam per modum conditionis*, est contra Traditionalistas contendentes cognitionem aliquam Dei revelatione ac traditione acceptam elementum esse necessarium, saltem ut ratio sufficienter evolvat, et perveniat ad assequendam claram et distinctam notionem Dei, ac demonstrandam ejus existentiam. Ex quo tamen non sequitur, revelationem non esse utilissimam, ut per se patet, et non uno in loco docuimus.

Probatur autem 1.º quia mens nostra, ut nuper dicebam, potest absque revelatione ac traditione cognoscere cum certitudine mundum esse, eumque finitum in perfectione, contingentem et ab alio (3). Potest etiam nulla præmissa revelatione ac traditione per modum puræ conditionis, tum comparare sibi notiones causæ et effectus, necessarii et contingentis, tum cognoscere relationes, quæ inter hujusmodi rationes existunt. Atqui, posita notitia mundi, ceu entis cuiusdam effecti et contingentis, et relationum, quæ inter

nec ad id
requiritur
revelatio vel
traditio etiam
per modum
conditionis.

(1) Quæ de re fuse Card. Franzelin (thes. 6.^a), Christ. Pesch. (loc. nup. cit.), Bellarmin. (*De grat. et lib. arbitr.*, lib. 4, cap. 2).

(2) S. Thom. *de verit.* quæst. 10, art. 12 init.

(3) Vide *Cosmolog.*, num. 10, seqq., pag. 29 seqq.

effectum et causam, inter contingens et necessarium intercedunt, sponte sequitur existentia causæ mundi, et causæ non qualiscumque, sed primæ necessario et a se existentis, ni mirum Dei, ut mox manifestus apparebit. Ergo nulla opus est revelatione ac traditione etiam instar conditionis aut elementi necessariæ ad consentaneam evolutionem mentis, ut instituire demonstrationem existentia divina valeat. Quamobrem concludendum est cum S. Augustino: *Exceptis propheticiis vocibus* (id est sine ullius prophetæ doctrina) *mundus ipse ordinatissime sua mobilitate et mutabilitate et visibilibus omnium pulcherrima specie, quodammodo tacitus, et factum se esse, et nonnisi a Deo ineffabiliter, atque invisibiliter pulchro fieri se potuisse proclamari* (1).

Prob. 2.º ex communi sensu Theologorum Philosophorumque omnium usque ad recentissima tempora, cum, magistro Bonaldo, schola Traditionalistarum, non valde frequens, exordium cœpit. Quis autem credat tot sæculis communem sapientium consensum in re tam obvia tamque sæpe pertractata misere deceptum fuisse? Cum potissimum in sacris Litteris non solum nullibi fiat mentio necessitatis revelationis traditionisve quomodocumque ad cognoscendum Deum, sed etiam diserte doceatur gentibus, quæ carebant revelatione, innotescere potuisse Deum ex sola rerum creaturarum consideratione, ut constat ex laudatis locis. Atqui si vera foret Traditionalistarum sententia, incredibile esset hujusmodi silentium Scripturarum; incredibile pariter esset sacros Scriptores «totum crimen gentilium, quo essent inexcusabiles, revocasse ad neglectum et abusum recognitionis ex creaturis, nulla facta mentione neglectus et abusus cognitionis ex tradita revelatione»: et incredibilis adhuc esset, «Paulum, qui studioso quodammodo quærit testimonium et locutionem Dei (συνεπορευ) ad omnes gentes, quam conferat cum Dei testimonio ad populum electum, neglexisse testimonium proprie dictum, quod adversarii supponunt omnibus gentibus fuisse fundamentum cognitionis Dei, et ad testimonium metaphoricum creaturarum unice appellasse» (2). Idipsum notandum est de

(1) S. Aug., *De Civit. Dei*, lib. 11, cap. 4.

(2) Franzelin, *De Deo Uno* thes. 5.

modo communi loquendi Patrum, ut videre licet apud Emmentissimum Card. Franzelin (1). Denique incredibile est Ecclesiam in exscriptis nuper documentis, cum cognosceret doctrinam Traditionalistarum, absolute ac simpliciter asseruisse rationi humanæ vim certo demonstrandi existentiam Dei, nulla facta mentione revelationis, per quam saltem instar conditionis necessariae probetur prima ejusdem notitia. Immo vero exinde videtur aperte excludi opinio ista mitissimi gradus Traditionalismi.

(1) Exempli instar audiatur S. Joannes Chrysostomus. Querit S. Doctor, quid est illud, quod dicitur, quia quod notum est Dei, manifestum est in illis? (Rom. cap. 1, vers. 9); et respondet: *Cognitionem sui Deus a principio in hominibus posuit... Et unde constat, o Paule, quod Deus in ipsis posuit cognitionem? Quia, inquit, quod notum est ejus, manifestum est in illis. Sed hac est affirmatio, non demonstratio. Tu vero mihi proba, et ostende, quod cognitio de Deo illis erat manifesta, et quod sponte eam neglexerunt. Unde igitur manifesta? VOCEMNE ILLIS EMISIT? NEQUAQUAM, verum illud fecit, quod magis illos, quam vox, attrahere poterat. RES CREATAS IN NEGIO PROPOSUIT, ut doctus et indoctus, Scytha et barbarus, ipso visu pulchritudinem visibilium cognoscens, ad Deum assurgere possel. Propterea aut: invisibilia ejus a creatura mundi, etc. Creaturarum magnitudinem, pulchritudinem, ordinem deinde describere pergit Chrysostomus, hancque ait esse: vocem elatius tuba clamantem, esse prædicationem Creatoris, esse magnam doctrinam propositam eo fine, ut gentes Deum cognoscerent. In Rom., homil. III, num. 2.*

Audiatur etiam ex latinis PP. S. Augustinus: *Deum esse quamdam vitam æternam, inquit, immutabilem, intelligentem, sapientem, sapientes facientem, nonnulli etiam hujus sæculi philosophi videntur... Nam quia viderunt etiam ipsi, quantum videri ab homine potest, creatorem per creaturam, factorem per facturam, fabricatorem mundi per mundum, Paulus apostolus testis est, cui utique debent credere Christiani... Occurrebat autem, ut diceretur ei; unde illi impij veritatem detinent (i. e. tenent, ut paulo ante explicaverat Augustinus)? Nunquid Deus ad quemquam illorum locutus est? Nunquid legem acceperunt, sicut Israelitarum populus per Moysen? Unde ergo detinent veritatem vel in ipsa iniquitate? Audite quod sequitur, et ostendit, Quia quod notum est Dei, inquit, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit. Manifestavit illis, quibus legem non dedit? Audi, quomodo manifestavit: invisibilia enim ejus per ea, quæ facta sunt, conspiciuntur. Interroga mundum, ornatum cali, etc. (prosequitur enumerationem creaturarum)... Interroga omnia, et vide si non sensu suo tamquam tibi respondent:*

Accedit, quod Vaticanum concilium postquam docuit *Deum rerum omnium principium et finem naturali humanæ rationis lumine et rebus creatis certo cognosci posse*, at nihilominus placuisse divinæ sapientiæ se supernaturali via humano generi manifestare; continuo ita pergit: *Huic divinæ revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quæ in rebus divinis humanæ rationi per se impervia non sunt, in præsentis quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est* (1)...

Unde sic argumentari licet. Ex Vaticano concilio unum ex iis, quæ humanæ rationi per se impervia non sunt, sed certo cognosci possunt ab ea ex rebus creatis, est existentia Dei creatoris, ut constat ex testimoniis in prima parte propositionis exscriptis. Ergo revelatio ad cognoscendam certo ex rebus creatis existentiam Dei absolute necessaria non est. Atqui si revelatio requiratur saltem ut conditio ad hoc, ut cognitio Dei clara et distincta comparari ac demonstrari queat, quemadmodum Traditionalistæ mitiores contendunt, jam absolute necessaria dicenda esset. Ergo ex concilio Vaticano falsa esse videtur opinio requirens revelationem ac traditionem per modum conditionis ad demonstrandam Dei existentiam (2).

Dices. Ex concilio Vaticano saltem necessaria est revelatio, ut ab omnibus expedite, firma certitudine ac nullo admixto errore divina existentia cognosci possit. Ergo ex eodem concilio patet necessitas aliqua revelationis ad demonstrandam existentiam Dei.—Respondeo, *neg.* conseq.; 1.º quia hæc necessitas a concilio insinuata, non est absoluta, qualem inferre volunt Traditionalistæ, sed relativa, prout eam declarat

DEUS NOS FECIT.... Quod curiositate (studio) invenerunt, superbia perdidit.... Ostende, Apostole, et sicut ostendisti nobis, unde potuerunt pervenire ad cognitionem Dei, quoniam invisibilia ejus per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur; ita nunc ostende, quomodo dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.... Invenisti Deum, et colis idolum.... et quod per Dei opera invenisti, per opera hominis perdis. August., sermo 141, num. 2, 3.

(1) Concil. Vatican. *Constit. de fide cathol.*, cap. 2, de revelatione, apud Denzinger, num. 1634, 1635, pag. 387.

(2) Cfr. *Psycholog.* vol. 2.um, num. 322, pag. 1026 seqq.

sancta synodus ex doctrina S. Thomæ (1), quam alibi nos quoque retulimus, et exscriptimus (2). 2.º, quia necessitas hæc relativa neque a Vaticano neque a S. Thoma refertur ad solam existentiam Dei, sed ad ea, quæ in rebus divinis rationi humanæ per se impervia non sunt, quæ profecto plura sunt, quam divina existentia, et difficiliora.

19. *Objic. 1.º* Plus distat Deus ab intellectu nostro, quam distet quodlibet objectum spirituale a sensu. Atqui sensus objectum spirituale ac pure intelligibile apprehendere non valet. Ergo neque intellectus cognoscere Deum.

Respondeo, dist. Major; plus distat entitative et secundum naturam proprietatem, *conc.*; secundum cognoscibilitatem, saltem per analogiam ac similitudinem rerum creaturarum, *neg.* Et concessa Minore, *neg.* conseq. (3).

Objic. 2.º Omnis cognitio fit per speciem aliquam, per cuius informationem fit assimilatio cognoscens ad rem cognitam. Sed a Deo non potest abstrahi aliqua species, cum sit simplicissimus. Ergo... (4).

Respondeo, dist. Major. Per speciem sive propriam sive alienam, *conc.*; præcise per speciem rei propriam et immediate haustam, *neg.* Et *neg.* cons. (5). Sicut animam nostram cognoscimus absque specie propria ipsius per operationes, ita etiam Deum cognoscere mens humana potest per conceptus et creaturis emendicatos, tamquam causam primam, ens necessarium, etc.

Objic. 3.º Hæc est proprietas infiniti, ut non possit cognosci. «Quia de ratione infiniti est, ut sit extra accipientem secundum aliquid sui... Sed Deus est infinitus. Ergo est ignotus» (6).

(1) *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 4; 1 p. quest. 1, art. 1; 2, 2.um quest. 2, art. 4.

(2) *Logic. Major.* num. 281, pag. 966, 967.

(3) Cfr. S. Thom. 1.º dist. 3, quest. 1, art. 1 ad 2.um; 4.º dist. 40, quest. 2, art. 1, ad 7.um

(4) S. Thom. 1.º dist. 3, quest. 1, art. 1, argum. 3.º

(5) Cfr. S. Thom. *ibid.* Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 131, pag. 452, 453; num. 246, pag. 854.

(6) S. Thom. 1.º dist. 3, loc. cit. argum. 4.º

Objectiones
solutæ.

Respondeo, dist. Major.; ut non possit ullo modo cognosci, *neg.*; ut non possit plene cognosci seu comprehendi, *subdist.*; a mente finita, *conc.*; a mente infinita, iterum *neg.* Et concessa Minori, *neg.* conseq. *Infinium dicitur dupliciter, scilicet privative et negative. Infinium privative est, quod secundum suum genus est natum habere finem, non habens; et tale cum sit imperfectum, ex sui imperfectione perfecte non cognoscitur, sed secundum quid. Infinium negative dicitur, quod nullo modo finitum est, et hoc est quiddam, quod se ad omnia extendit, perfectissimum, non valens ab intellectu creato comprehendi, sed tantum attingi* (1).

Objic. 4.º Ita se habent phantasmata ad intellectum, sicut colores ad visum, quemadmodum recte docet Philosophus (2). Sed visus corporalis nihil videt sine colore. Ergo nec intellectus noster quidquam intelligit sine phantasmate. Atqui de Deo nullum formari potest phantasma. Ergo...

Respondeo, disting. Major.; connaturaliter et in hac vita, *conc.*; absolute, *neg.* Et similiter *dist. cons.* Minorem etiam subsumptam *dist.*; de Deo in se ipso nullum potest formari phantasma, *conc.*; de effectibus ipsius, quorum ope venimus in cognitionem Dei, *neg.* *Philosophus loquitur de cognitione intellectus connaturali nobis secundum statum viæ. Et hoc modo Deus non cognoscitur a nobis nisi per phantasmata, non sui ipsius, sed causati sui, per quod in ipsum devenimus.*.. (3).

Objic. 5.º «Deum esse est articulus fidei. Sed ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrabilia... Ergo Deum esse non est demonstrabile» (4).

Respondeo, dist. Minor. Si captum humanum superent, *conc.*; si non superent, *subdist.*; non sunt demonstrabilia, præcise quatenus creduntur, ac iudicantur ex proprio motivo formali fidei, *conc.*; sub alio respectu perque alias rationes, *neg.* De hac questione variæ dantur opiniones. S. Thomas (5).

(1) *Ibid.* ad 4.um Cfr. 1 p. quæst. 12, art. 1, ad 2.um

(2) 3.º lib. *de anim.* cap. 1, text. 1.

(3) S. Thom. 1.º dist. 3, quæst. 1, art. 1, ad 5.um

(4) Apud S. Thom. 1 p. quæst. 2, art. 2, arg. 1.

(5) Vide v. g. 1 p. quæst. 2, art. 2, ad 1.um; 1. 2. quæst. 67, art. 3; 2. 2. quæst. 1, art. 4 et 5; *de verit.* quæst. 14, art. 9, ad 6.um

An actus
fidei dari queat
circa res
actuali
evidentiā
cognitas.

quem communiter sequuntur Thomistæ (1), et ex nostris PP. Fonseca (2) et quidam alii, existimant de eadem propositione objectiva non posse haberi actum scientiæ ac fidei. Qui docent cum Angelico: *Deum esse et alia hujusmodi, quæ per rationem naturalem possunt nota esse de Deo, ut dicitur* (Roman., cap. 1, vers. 19) *non esse articulus fidei, sed præambula ad articulos* (3).

Contrarium docent Albertus M. (4), S. Bonaventura (5), Alexander Halensis (6), Henricus Gandavensis (7), aliique vetores (8), quos sequuntur Toletus (9), Suarez (10), Conimbricenses (11), Valentia (12), Cardin. Lugo (13), Cardin. Aguirre (14), Petrus Hurtado (15), Arriaga (16), Oviedo (17), Soarez lusitanus (18), Quiros (19), Semery (20), Lossada (21), et alii, ac nostris diebus inter alios Cardin. Franzelin (22). Quorum sententiam sat probabilem esse puto. Quæ ut melius percipiatur, breviter in memoria revocandum est, idem

(1) Vide v. g. Cspreol. (3.º dist. 25, quæst. 1 *ad argum. contr. 2.^{am} conclus.*), Dominic. Sotum (In lib. 1.um *Posterior.* cap. 26 et 27, quæst. 8, vers. fin. *Ad quartum principale*), Complutens. Carmelit. (*Dialect.* disp. 20, quæst. 4, num. 49), Joann. a S. Thom. (*Logic.* 2.^a pars, quæst. 26, art. 5), etc.

(2) *Metaphys.* lib. 6, cap. 1, quæst. 1, sect. 5.

(3) S. Thom. 1 p. quæst. 2, art. 2, ad 1.um

(4) 3.º dist. 24, art. 8.

(5) 2.º dist. 24, art. 2, quæst. 1, quæst. 3.

(6) In 3.^a part. quæst. 68, membr. 7, art. 3.

(7) *Quodlib.* 8, quæst. 14.

(8) Apud Conimbric., *Dialect.*, In lib. 1.um *Posterior.*, cap. 26, quæst. 2, art. 2.

(9) In 1.^{am} part. quæst. 2, art. 2, paragr. 3.

(10) *De fide*, disp. 3, sect. 9.

(11) *Loc. cit.* art. 3, fin.

(12) In 2.^{am} 2.^æ disp. 1, quæst. 1, punct. 4.

(13) *De fide*, disp. 3, sect. 2.

(14) *Theolog. S. Anselm.* tom. 1, disp. 7.

(15) *De anim.*, disp. 10, sect. 5.

(16) *De anim.*, disp. 6, sect.

(17) *De anim.*, controver. 5, punct. 3, num. 18.

(18) *De anim.*, tract. 4, disp. 5, sect. 2, paragr. 1.

(19) *Curs. Philos.* disp. 36, sect. 2, seqq.

(20) *Trienn. philos.* tom. 1, disp. 7, quæst. 6.

(21) *De anim.*, disp. 8, cap. 6.

(22) *De Deo uno*, thes. 9.

objectum materiale attingi cognitione posse per diversas rationes et motiva. Et cognoscere rem et asserere ex motivo revelationis auctoritatisque divinæ constituit actum fidei; asserere vero illam ex aliis motivis per lumen rationis exco-gitatis constituit actum scientificum. Quænam autem ostendi repugnantia potest in eo, quod idem objectum materiale per diversa media cognosci ac judicari valeat, diversosque specifi-ce actus terminare, fidei videlicet ac demonstrationis? Præ-terea credere .. oportet accedentem ad Deum, quia est, et in-quirentibus se remunerator sit (1). At in contraria sententia ethnicus philosophus, qui naturali lumine rationis cognosce-ret Deum, non posset credere, quod Deus est. «Si dicas, sapientem illum non posse fide credere Deum esse. Contra est 1.º quod Apostolus sine limitatione loquitur de accedente ad Deum: et ejus verba intelligit Tridentinum (sess. 6, cap. 6) de fide proprie tali; 2.º quod existentiam Dei amare potest ille sapiens amore supernaturali et meritorio, qui uti-que per fidem regulari debet; 3.º quod alioqui deterioris esset conditionis, quam idiota, qui majore melioreque certi-tudine cognoscit veritatem hanc; nec posset in Symbolo dicere: *Credo in unum Deum, factorem cæli et terræ*. 4.º quod inde sequitur, nec Deiparam potuisse fide credere, se sine viro concepisse, sine dolore peperisse, cruci adstisse, pluraque alia quæ naturali evidentiâ noverat: unde certiores nos essemus de objectis hujusmodi, quam Deipara ipsa; cum certitudo fidei major sit, quam evidentiæ naturalis. Nec rur-sus dicas, posse quidem sapientem illum fide credere, sed non nisi cessando ab assensu scientifico. Nam rursus im-pugnaberis 1.º; quia, dum tali sapienti credenda proponitur existentia Dei, necessario excitantur, vel saltem excitari pos-sunt species evidentes ejusdem objecti, alias scientificæ noti; quibus excitatis, nequit assensus evidens cohiberi. 2.º Quia habitus scientificus non debet cessare, nec minui per adventum fidei: alioqui pariter cessaret, aut minueretur fidei habi-tus per adventum actus aut habitus scientifici; et totam fidem habitualement amitterent christiani, dum per argumenta philosophica scientiam adquirent de Dei existentia et attributis:

(1) *Ad Hebr.* cap. 11, vers. 6.

totam, inquam, amitterent, quia fides habitualis eadem est pro omnibus fidei articulis, nec potest decrescere, quin amittatur tota, ut Theologis notum est. Sequelam autem quis devoret? Non igitur cessare debet actus scientiæ per actum fidei. Patet *conseq.*, nam ubi habitus nullatenus oppo-nuntur, nec se invicem excludunt, minuunt, aut remittunt, quantumcumque crescant; nulla est insociabilitas vel oppo-sitio inter actus, ut constat inductione perpetua. Et vero, si actus scientiæ et fidei essent oppositi, christianus eximie do-ctus magnam sentiret difficultatem in actu fidei eliciendo; quia per habitum scientiæ vehementer sentiret inclinationem ad actuin oppositum; quod tamen experientiæ plane re-pugnat». (1).

Cæterum patroni hujus sententiæ conveniunt generatim in eo, quod actus fidei conjungi possit cum actu evidenti, saltem *abstractivo*, qualis esset demonstratio et ratiocinatio; conveniunt etiam in eo, quod actus fidei stare ac conjungi non possit cum visione beatifica; non tamen conveniunt cir-ca repugnantiam actus fidei cum cæteris cognitionibus intuiti-vis. Verum controversia hæc spectat ad Theologos, qui solent rem hanc latius tractare, inquirendo utrum actus fidei ita sit obscurus, ut non patiatur evidentiam circa objectum cre-dendum, sive evidentiâ illa sit abstractivæ, sive intuitivæ cognitionis propria.

Objic. 6.^a Medium demonstrationis est quod *quid* est seu essentia rei. Atqui de Deo scire non possumus *quid* est, sed solum quid non est, ut docet Damascenus (2) atque alii PP. Ergo Deum esse non possumus demonstrare.

Respondeo, *dist.* Major : demonstrationis a priori, *conc.*; omnis demonstrationis, *nego*. Itaque *in rationibus...*, *in qui-bus demonstratur Deum esse, non oportet assumi pro medio divinam essentiam sive quidditalem, ut secunda ratio propone-bat; sed loco quidditatis accipitur pro medio divina essentia*

(1) Lossada, *de anim.* disp. 8, cap. 6, num. 127, 128, ubi plura si cupis, require. *Clr. Logic. Major.*, num. 268, pag. 040 seqq. Nam quæ ibi dicuntur de opinione et scientia, in hanc quoque rem eodem modo valent.

(2) *Lib. 1.º Orthod. fid.*, cap. 4.

sive quidditas, ut secunda ratio proponebat; sed loco quidditatis accipitur pro medio effectus, sicut accidit in demonstrationibus quia (a posteriori), et ex hujusmodi effectu sumitur ratio hujus nominis Deus. Nam omnia divina nomina impo-
nuntur vel ex remotione effectuum divinarum ab ipso, vel ex aliqua habitudine Dei ad suos effectus (1).

Objc. 7.º In Deo idem est essentia et esse. Sed essentiam Dei non possumus cognoscere. Ergo nec esse seu existentiam.

Respondeo, dist. Major. In Deo idem est essentia et esse, quo ipse in se subsistit, conc.; esse quod nos cognoscimus, cum affirmamus Deum existere, neg. Disting. etiam minor; prout est in se, conc.; aliquo modo, saltem per species rerum creaturarum, neg. Distinguo pariter consequentiam. Non possumus cognoscere esse, prout est in Deo, conc.; non possumus cognoscere, quod esse convenit Deo, neg. Non quidem cognoscimus esse Dei, seu non cognoscimus quid et quale sit esse illud ineffabile, quo Deus subsistit, sed cognoscimus esse Deum, seu cognoscimus aliquid esse, quod quale in seipso sit, ignoramus, prædicandum esse de Deo (2). Cognoscendo autem Deum esse, eo ipso necessario cognosci debet etiam aliquid de ipsius essentia, licet confuse et imperfecte, nimirum quod sit ens necessarium, causa prima, etc.

Objc. 8.º Principia demonstrationis a sensibus originem cognitionis derivant. Ergo quæ sensum et sensibile ordinem superant, demonstrari nequeunt. Deus autem ejusmodi est. Ergo... (3)

Respondeo, conc. antec., dist. consequ.; nisi ex sensibus assurgere ad illa possimus, conc.; secus, neg. Et contradistincta Minore subsumpta, neg. cons. Etenim etsi Deus sensibilis omnia et sensum excedat, ejus tamen effectus, ex quibus demonstratio sumitur ad probandum Deum esse, sensibiles sunt: et

(1) 1.º Cont. Gent. cap. 12, vers. fin. Cfr. 1. p., quest. 2, art. 2, ad 2.um

(2) Lege S. Thom. 1.º Cont. Gent. cap. 12; 1. p., quest. 3, articulo 4, ad 2.um; De Potentia quest. 7, art. 2, ad 1.um

(3) Apud S. Thom. 1.º Cont. Gent., cap. 12, Item, si demonstratio-
tionis.

sic nostræ cognitionis origo in sensu est etiam de his, quæ sensum excedant (1).

Objc. 9.º Inter cognoscens et cognitum debet esse proportio. Sed nulla est proportio inter Deum et intellectum nostrum, qui infinite distant. Ergo...

Respondeo, dist. Major. Debet esse proportio certæ aliqujus mensuræ aut quantitatis, neg.; debet esse aliqua proportio habitudinis, conc. Proportio dicitur dupliciter: uno modo certa habitudo unius qualitatis ad alteram, secundum quod duplum, triplum et æquale sunt species proportionis. Alio modo qualibet habitudo unius ad alterum proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturæ ad Deum, in quantum se habet ad ipsum ut effectus ad causam, et ut potentia ad actum: et secundum hoc intellectus creatus proportionalis esse potest ad cognoscendum Deum (2). Vel, ut loquitur Suarez, «inter finitam potentiam et infinitum objectum non est proportio in latitudine perfectionis, ita ut una sit commensurabilis alteri. Potest tamen esse proportio aliqua in ratione objecti et potentiae, quatenus intellectiva potentia, quamvis finita, est universalissima et capacissima (propter immaterialitatem) totius latitudinis entis» (3).

Objc. 10.º Primum, quod mens nostra intelligit, est rei quidditas seu essentia. Sed hanc non potest intellectus humanus attingere. Ergo neque existentiam, quæ posteriori solet apprehendi (4).

Respondeo, dist. Major. Quando res cognoscitur per suam formam propriamque speciem, trans.; quando cognoscitur tantum ex effectibus, neg., et neg. cons (5).

Objc. 11.º Quod est per se notum, demonstrari nequit. Atqui existentia Dei est per se nota. Ergo...

(1) Cfr. S. Thom., 1.º Cont. Gent., cap. 12.

(2) S. Thom. 1. p., quest. 12, art. 1, ad 4.um Cfr. 4.º dist. 40, quest. 2, art. 1, ad 6.um; opusc. de Trinit. super Boëtium, quest. 1.^a, art. 2.º, ad 3.um

(3) Suarez, De Deo et divin. attribut., lib. 2, cap. 7, num. 20.

(4) Apud S. Thom., opusc. nup. cit., quest. 1, art. 2, arg. ultimum.

(5) Vide S. Thom., opusc. de Trinit. super Boëtium, loc. cit., ad ultimum.

Respondeo, demonstrari nequit a priori, *conc.*; a posteriori, *neg.* Atque ita etiam plures eorum, qui existentiam Dei per se notam posuerunt, demonstrari tamen posse, ac porro demonstrari sentiebant.

Objic. 12.º Videtur nobis contrarius S. Augustinus (1), sic scribens: *Mundum esse conspicimus, Deum esse credimus.* Itemque S. Maximus (2): *Deus non nominatur intellectus a nobis, sed ex creaturis intellectis a nobis solum esse creditur.*

Respondeo. Sensus Patrum illorum est, Deum cognosci a nobis perfecte non posse in hac vita, sed solummodo per analogiam rerum creaturarum: quæ cognitio quamdam habet affinitatem cum fide, quatenus caret *visione* rei quæ clara perceptione, prout est in seipsa. Cæterum quid S. Augustinus hac in re senserit, paulo superius retulimus. Eademque est S. Maximi doctrina, qui sic alibi scripsit: *E creaturis auctorem illarum cognoscimus, et ex varietate rerum creaturarum subsistentem sapientiam ejus, qui est, discimus, atque ex motu naturali illarum, quæ sunt, subsistentem ejus, qui est, vitam cognoscimus* (3).

Objic. 13.º Ut demonstrari a nobis Dei existentia valeat, necesse est supponere veritatem facultatum nostrarum, saltem instar conditionis prorsus necessariæ ad demonstrationem instituendam. Atqui demonstratio veritatis facultatum nostrarum supponit existentiam Dei, a cujus actione pendet quidquid est in nobis. Ergo impossibile est existentiam Dei demonstrare.

Respondeo, conc. Major., dist. Minor. In ipso ordine reali et ontologico, nempe nos non possumus habere facultates cognoscendi veraces, nisi Deus existat, *conc.*, in ordine logico et subjectivo, id est, nos non possumus cognoscere facultates nostras veraces esse, nisi prius cognoscamus Deum existere, *neg.* Nam facultates cognoscendi veraces esse est veritas per se nota quoad nos, et sola terminorum explicatione innotescit sine recurso ad Deum, ut videre est in *Logica* nostra (4). Quod si interdum in questione circa veritatem

(1) Lib. 2. de *Civitat. Dei*, cap. 4.

(2) *Centuria Theologica prima*, cap. 8.

(3) *Ecumenicorum centuria prima*, cap. 71.

(4) *Logic. Major.* num. 104, pag. 573 seqq.

facultatum, et potissimum ad profligandum idealismum, solemus ad veritatem divinam recurrere, id fit in controversia cum illis, qui ultro concedunt existentiam et infinitam perfectionem Dei, immo et ex eadem conantur argumenta petere in erroris sui fulcimentum (1).

Objic. 14.º Doctrina tenens, rationem humanam sine revelationis auxilio, saltem per modum conditionis, posse demonstrare Dei existentiam, ad rationalismum ducit, et rationem a fide independentem facit. Ergo rejicienda est.

Respondeo, neg. antec. quoad utramque partem. Rationalismus enim non est contendere, quod per rationem demonstrari queat id, quod et sacræ Litteræ et universa Patrum traditio et ratio ipsa demonstrari posse ostendit. Neque hoc est rationem a fide independentem proclamare, prout voluit rationalistæ, quorum error hac in parte alibi exposuit et refutatus est (2).

Objic. 15.º Ad hoc ut aliquid possit demonstrari de quovis, oportet saltem in confuso et imperfecte illud cognoscere. Quomodo autem possumus Deum cognoscere ante discursum, quo ipsius existentiam detegamus, nisi forte notitiam illius ex revelatione vel aliorum magisterio didicerimus?

Respondeo, rem hanc nullo negotio explicari. Primum enim bene fieri potest, ut quis habita per experientiam notitia effectuum et causarum entiumque contingentium, comparet sibi *ideam* etiam entis necessari et causæ absolute primæ, et investiget deinde, num ejusmodi ens necessarium et causa absolute prima, cujus ideam nactus est, revera existat. Et tunc plane vides præviam notionem Dei præcædere ante institutam demonstrationem super illius existentia. Deinde fieri alio modo potest, ut quis intuens hunc mundum, entiaque ab alio determinata ad existendum, quærat, num omnia entia sint ejusmodi, itemque videns eventa, quæ singulis momentis temporis sensus nostros percellunt, scire cupiat causas eorum. Et quamquam ante ejusmodi indagacionem

(1) Vide *Cosmolog.* num. 7, pag. 23, *Objic. 3.º* ubi de idealismo,

(2) *Logic. Major.* num. 272 seqq., pag. 950 seqq.—Recolantur etiam, quæ de traditionalismo dicta sunt in *Psycholog.* vol. 2.^a, num. 321 seqq. pag. 1023 seqq.

institutam non habuerit quis præcisam ac determinatam ideam entis necessari et causæ primæ; si tamen recte ratiocinetur eo modo, quem in proximo articulo declarabimus, non poterit non venire in notitiam illius, saltem natura prius quam potentia realem ejus asserendam necessario esse videat.

Nec vero necesse est, ut præcisè antequam conclusio quævis eliciatur, termini ejus clara et determinata notione teneantur. Sæpe enim sic instituimus ratiocinationes de aliqua re, ut inveniamus etiam, quæ non quærebamus, quæque prorsus ignorabamus. Itaque ad probandum Deum seu ens necessarium, non est necesse, ut quis sibi proponat quæstionem sub his terminis: *Estne Deus vel ens necessarium?* Sed sufficit, ut velit reddere sibi rationem ultimam et adæquatam existentie eorum, quæ coram intuetur.

§ II.—QUO FACTO DEMONSTRARI QUEAT EXISTENTIA DIVINA.

20. Jam super genere demonstrationis, quo Dei existentia probetur, dubium esse potest, cum alia sit demonstratio a priori et alia a posteriori: quibus nonnulli recentiores tertiam adjungunt a *simultaneo*, vel quasi a priori, seu per rationem sufficientem, quam dicunt etiam *ontologicam*. Demonstrationem a simultaneo vocant eam, qua res probetur per essentiam suam aut per aliquod prædicatum essentialia, quod nec sit causa rei probandæ nec effectus, ideoque nec prius nec posterius, sed simul, utpote cum ipsa identificatum.

Hæc tamen probatio speciem quidem habere potest demonstrationis, re autem vera non videtur esse demonstratio. Vera enim demonstratio, cum sit manifestatio ignoti per aliud notius, medium aliquod necessario vindicat, re, aut certe, ratione distinctum ab eo, quod demonstrandum est. Quapropter demonstratio, quæ a simultaneo dicitur, aliud videtur non esse præter rei declarationem per meram terminorum expositionem: atque adeo demonstrationem illam amplecti, perinde est, ac existentiam Dei per se notam nobis asserere.

Genus hoc argumentandi initium ducit a S. Anselmo, archiepiscopo Cantuariensi, qui cum in præclaro suo *Monologio* divinam existentiam multis probasset (1), cepit secum querere, si forte posset inveniri unum argumentum, quod nullo alio ad se probandum, quam se solo indigeret, et solum ad adstruendum, quia Deus vere est, et quia est summum bonum nullo alio indigens, et quo omnia indigent, ut sint, et bene sint, et quæcumque credimus de divina substantia, sufficeret (2). Postea vero visus est sibi S. Doctor ejusmodi argumentum invenisse, quod, paucis expressum, hoc est: Deus est id, quo melius excogitari nihil potest. Sed id, quo melius excogitari nihil potest, reapse est; secus enim non esset melius omnibus, siquidem melius est, quod reapse est, quam quod est per solam cogitationem. Ergo Deus est (3). Non videtur satis explorata mens S. Doctoris in hac ratiocinatione instituenda, utrum nempe illam direxerit ad convincendum verum atheum, qui negat Deum existere, an vero ad hominem, qui jam habet aliunde notitiam Dei; ac proinde utrum nobilissimus scriptor in concinnanda prædicta argumentatione, supposuerit

Argumentum
S. Anselmi
ad probandam
existentiam
Dei a
simultaneo:

(1) S. Anselm. *Monolog.*, cap. 1 seqq.

(2) S. Anselm. *Prosolog.*, in præm.

(3) En locum integrum S. Doctoris: *Ergo Domine, qui das fidei intellectum, da mihi, ut quantum scis expedire, intelligam, quia es, sicut credimus. Et quidem credimus te esse aliquid, quo nihil majus cogitari possit. An ergo non est aliqua talis natura, quia dixit insipientia in corde suo: Non est Deus? (Psalm. 13, vers. 1). Sed certe idem ipse insipientis, cum audit hoc ipsum quod dico, aliquid quo majus nihil cogitari potest, intelligit quod audit, et quod intelligit in intellectu ejus est; etiamsi non intelligat illud esse. Aliud est enim rem esse in intellectu, aliud intelligere rem esse. Nam cum pictor præcogitat, quæ faciurus est, habet quidem in intellectu; sed nondum esse intelligit, quod nondum fecit. Cum vero jam pinxit, et habet in intellectu, et intelligit esse quod jam fecit. Convincitur ergo etiam insipientis esse vel in intellectu aliquid, quo nihil majus cogitari potest: quia hoc cum audit, intelligit; et quidquid intelligitur, in intellectu est. Et certe id, quo majus cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo. Si enim vel in solo intellectu est, potest cogitari esse et in re: quod majus est. Si ergo id, quo majus cogitari non potest, est in solo intellectu, idipsum, quo majus cogitari non potest, est quo majus cogitari potest: sed certe hoc esse non potest. Existit ergo procul dubio aliquid, quo majus cogitari non valet, et in intellectu et in re.*

tamquam aliunde notam *realitatem* ideæ Dei, ceu entis, quo majus nihil excogitari potest, an vero notionem hanc assumperit, ut definitionem pure nominalem, ex qua concluderet *realitatem* objecti sui. Qua de re eruditam et præclaram dissertationem scripsit R. P. Josephus Piccirelli S. J. (1). Quam controversiam nos non intendimus nunc attingere; sed quidquid sit de mente S. Anselmi, tantum inquirimus, utrum hæc forma ratiocinationis, prout jacet, aliæve similes, admitti possint tamquam veræ demonstrationes existentiae divinæ. Cæterum argumentum S. Anselmi brevi quosdam nactum est impugnatores, et primo quidem Gaunilonem, Majoris Monasterii Monachum, qui in suo libello *Pro insipiente*, carpit discursum S. Doctoris, exponens, quid posset adversus illum respondere *Insipiens*, qui dixit: *Non est Deus* (2). Quem libellum mox S. Anselmus confutavit, edito *Libro apologetico contra Gaunilonem respondentem pro Insipiente* (3). Carthusianus etiam refert (4) Gersonem censuisse hunc discursum S. Anselmi sophisticum, quem similiter judicavit, indignissime inurbaneque tractans Sanctum Scriptorem, Cardinalis ab Alliaco (d'Ailly) Cameracensis Episcopus (5), qui quamvis Galliae Aquila et Malleus hæreticorum dictus fuit, non tamen suis caruit nævis doctrinalibus (6), nec profecto Sanctum Episcopum Cantuariensem gloria et laudibus posteritatis æquavit.

Scholastici ac Theologi cum S. Thoma (7) communissime videntur rejecisse argumentationem S. Anselmi. At P. Vazquez

(1) Ad calcem sui doctissimi voluminis, cui titulus: *De Deo Disputationes metaphysicæ*, Paris 1885. Cfr. in corpore ejusdem operis num. 55.

(2) Vide, si lubet, opusculum istud inter opera S. Anselmi apud Migne, tom. 158, pag. 241, 242 seqq.

(3) Vide apud Migne. ibid. pag. 247, 248 seqq.

(4) 1.º dist. 3, quæst. 2, fin., apud P. Theophil. Reynaud., *Theolog. natur.*, dist. 15, quæst. 1, art. 2, num. 14.

(5) 1. dist. 1, quæst. 3, litt. Z, apud P. Theophil. Reynaudum, loc. cit.

(6) Cfr. Card. Hergenrother.

(7) *Cont. Gent.* lib. 1, cap. 111 § p. quæst. 2, art 1, ad 2.um; *de veritate*, quæst. 10, art. 12, corp. et ad 2.um

Judicium
scriptorum de
hoc argumento.

illam absque discussione probavit (1); postea vero P. Antonius Perez, Lector Theologiæ in Romano Collegio (2) et P. Martinus Esparza (3), P. Sylvester Mauri (4), P. Viva (5), card. Ptolemei (6) et P. Araujo (7) eamdem strenue propugnant; itemque Dominus Lafosse (8) et alii. Ex Philosophis vero idem argumentandi genus placuit Cartesio, Leibnitzio aliisque.

Sub multis porro formis argumentatio hæc proposita est: P. Antonius Perez ita arguit: «Nullum bonum est esse chimæram. Sed carens omni defectu est bonum. Ergo carens omni defectu non est chimæra» (9).

et veris aliæ
formæ.

P. Viva pluribus modis illam exposuit: en primum: «Nulla chimæra excludit contradictionem, quæ ex suo conceptu est malum et imperfectio. Ergo nulla chimæra excludit quamcumque imperfectionem. Ergo quod excludit quamcumque imperfectionem, non est chimæra.»

Cartesius ita argumentatur geometrico more, præmissis definitionibus, postulatis, axiomatibus: «Idem est dicere aliquid in rei alicujus natura sive conceptu contineri, ac dicere idipsum de ea re esse verum (per definitionem 9.^{am} (10)). Atque existentia necessario in Dei conceptu continetur (per axioma 10.um (11)). Ergo verum est de Deo dicere necessariam

(1) In 1.^{am} part. disp. 20, cap. 4, num. 14.

(2) *Mirabilis Theologi Antonii Perez, Pontireginensis e S. J. in 1.^{am} part. D. Thomæ tractatus quinque*, disp. 1, cap. 4 et 5.

(3) In 1.^{am} part. quæst. 2, art. 4.

(4) *Question. philosoph. Quæst. physico-metaphys.*, quæst. 12, argum. 3.

(5) *De Deo*, disp. 1, quæst. 1, art. 3.

(6) *Philos. mentis et sensuum. Theolog. natur.*, disert. 2, sect. 5.

(7) In suo *Cursu theolog.* tom. 2, disp. 16, num. 3.

(8) *Tract. de Deo* in collectione Theolog. Migne.

(9) Vide loc. cit., cap. 4, num. 36, ubi fusc conatur rem defendere. Huc facile revocatur forma proposita a PP. Mauri et Araujo. Ipse vero P. Perez in cap. 5.º alias formas proponit, et vindicat.

(10) Que ita se habet: «Cum quid dicimus in alicujus rei natura, sive conceptu contineri, idem est, ac si diceremus id de ea re verum esse, sive de ipsa posse affirmari.»

(11) En illud: «In omni rei idea sive conceptu continetur existentia, quia nihil possumus concipere nisi sub ratione existentis: nempe continetur existentia possibilis sive contingens in conceptu rei limitate, sed necessaria et perfecta in conceptu entis summe perfecti».

existentiam in eo esse, sive ipsum existere. Atque hic est syllogismus, inquit, de quo jam supra ad objectionem 6.^{am}, ejusque conclusio per se nota esse potest iis, qui a præjudiciis sunt liberi, ut dictum est postulato 5.º (1). Sed quia non facile est ad tantam perspicacitatem pervenire, aliis modis idem quæremus» (2). Et mox adjicit alias duas probationes, quarum prima desumitur ex eo quod in nobis existat idea entis infiniti, quam contendit a nulla alia causa gigni potuisse, quam ab ipso Deo.

Leibnitzius primo quidem admisit ontologicum argumentum (3); postea vero vitium ejus animadvertit in eo situm, quod supponatur, et non probetur, in eo *possibilitas* entis necessarii ac summe perfecti (4). Quo tamen vitio purgatum,

(1) Quod hisce conceptum est verbis: «Ut diu multumque in natura entis summe perfecti contemplanda immoretur: et inter cetera considerent in aliarum quidem omnium naturarum ideis existentiam possibilem, in Dei autem idea non possibilem tantum, sed omnino necessariam contineri. Ex hoc enim solo et absque ullo discursu cognoscent Deum existere; critque ipsis non minus per se notum, quam numerum binarium esse parem, vel ternarium, imparem et similia. Nonnulla enim quibusdam per se nota sunt, quæ ab aliis non nisi per discursum intelliguntur.»

(2) Ita totidem verbis Cartesius post responsionem ad secundas objectiones.

(3) «Deum consideremus ut ens summe perfectum, hoc est ejus perfectiones nullum terminum involvunt. Hinc enim clarum fiet, non minus repugnare cogitare Deum (hoc est ens summe perfectum, cui desit existentia (hoc est cui desit aliqua perfectio), quam cogitare montem, cui desit vallis. Ex hoc enim solo absque ullo discursu cognoscemus Deum existere, critque nobis non minus per se notum tam necessario ad ideam entis summe perfecti pertinere existentiam, quam ad ideam alicujus numeri aut figuræ pertinere, quod in ea clare percipimus.» (*De vita beata*, pag. 3, num. 4) Apud P. Hontheim S. J., *Institut. Theodicæ*, cap. 3, num. 91 in nota 4.¹

(4) *Les principes de la Philosophie, 1.re partie, parag. 14.* «Examinavi diligenter cartesianam ratiociniam. Detectum est tandem a me hoc saltem ex ratiocinationibus illis accurata demonstratione vinci, quod Deus necessario existat, si modo possibilis esse ponatur. Sed hoc dudum ostenderunt et Scholastici. Et hinc tantum præsumptio, non vero certitudo existentie divinæ haberi potest. Cartesius autem sophismate quædam vel probare hanc existentie divinæ possibilitatem, vel ab ea probanda se liberare conatus est. Et tamen sophisma

ut ipse putabat (1), tandem his fere verbis idem argumentum concinnavit: «Si Deus non existit, nihil est possibile. Atqui multa sunt possibilis. Ergo Deus existit» (2). Quo revocari etiam potest forma proposita a cardin. Joanne Baptista Ptolemei, et recentioribus temporibus a P. Josepho Fernandez de Cuevas (3).

Hi sunt præcipui fautores argumenti ontologici vel a simultaneo, adversus quos stant communissime reliqui Theologi ac Philosophi, firmissime rati, nullam inesse posse hujusmodi argumentationi vim concludendi, donec a posteriori probetur *realitas* notionis Dei, ex cujus declaratione colligitur existentia divina.

21. PROPOSITIO 2.^a *Existentia divina demonstrari potest a posteriori, non autem a priori, neque a simultaneo.*

Prima pars: *Existentia Dei demonstrari potest a posteriori*: est de fide ex concilio Vaticano; nam cognitio certa Dei a *rebus creatis vel per ea, quæ facta sunt*, reapse est demonstratio a posteriori. Unde ex hoc ipso res probatur. 1.º Demonstratio, quæ petitur ex effectibus, est demonstratio a posteriori. Atqui per effectus certissime cognosci potest Deus. Ergo... *Prob. Minor. Cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quam sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ... Quia cum effectus dependeat a causa, posito effectu, necesse est causam præexistere* (4). Atqui manifestissimi sunt nobis effectus creati. Ergo assurgere ex illis possumus ad cognitionem Creatoris et causæ primæ.

Existentia Dei
probari potest
a posteriori.

illud speciosum et Cartesium et sectatores ejus decepit, quia rigorem demonstrandi, ceptum quidem, non tamen ad finem perduxere.» Leibnitz, *Epist. ad Herm. Coringium*. Cfr. etiam *De cognitione verit. et ideis; et alibi passim.*

(1) *De la démonstration cartésienne de l'existence de Dieu* du R. P. Lami. Cfr. *Nouveaux Essais sur l'entendement humain*, lib. 4, chap. X, num. 7, 8.

(2) Vide P. Hontheim, *Theodicea*, cap. 3, art. 1, num. 91.

(3) *Theodicea*, dissert. 1, cap. 1, art. 2.

(4) S. Thom. 1 p. quest. 2, art. 2; 1.º *Contr. Gent.* cap. 12, vers. fini., *In rationibus*,... Lege S. Augustin. *In psalm. 73.*

Nec dicas, effectum probare quidem existentiam causæ, quæ aliquando fuerit, tunc nimirum quando effectum suum produxit, non vero probare actualem etiam existentiam causæ, dum durat effectus: quare ex mundo persuaderi utique posse, quod Deus aliquando fuerit, non autem præcise quod adhuc sit.—*Quamvis enim causæ creatæ, postquam effectus suos edidere, desinant existere; at Deus, qui ens necessarium est et causa prima, si unquam extitit, semper existit, et semper existet.*

Probatur 2.º ex facto. Mox enim plures dabimus demonstrationes a posteriori.

Et confirmatur propositio ex sacris Litteris ac Patribus et communissima Theologorum ac Philosophorum sententia, prout constat ex præcedenti paragrapho.

Probatur 2.^a pars: *Existentia Dei nequit demonstrari a priori*. 1.º Demonstratio a priori seu propter quid obtinet cum res probatur per suam causam, vel generatim per aliquam rationem in se et objective aliquo modo priorem. Atqui existentia divinae nulla esse potest causa cujusvis generis, sive efficiens, sive finalis, sive materialis, sive formalis, itemque nihil quomodolibet prius; quemadmodum satis constat ex præmissa superius declaratione nominalis definitionis Dei (1), magisque patebit ex dicendis postea (2). Nam essentia entis a se per se ipsam existit, unde existentia non est in Deo

(1) Vide supra num. 11, pag. 13.

(2) Illius. Dom. Petrus Godoy (*De Deo*, tract. 1, disp. 3, parag. 2, num. 31 seqq.) putat, supposito quod existentia divina distinguatur ratione ac virtualiter ab essentia, posse illam demonstrari de Deo a priori, non quidem *secundum se*, verum quoad nos, sicut alia quædam divina attributa virtualiter ac ratione distincta a Deo dicuntur demonstrari a priori. Crediderim tamen non esse paritatem. Nam cum v. g. æternitas sequitur a priori ex æscitate vel necessaria existentia Dei, ob ipsam idearum connexionem, evidens est quiddam necessario essentialiter existit, vel cogitatur existere, non posse non esse vel concipi æternum. Et propterea æternum a priori concluditur ex æscitate. At ex essentia divina impossibile est concludere existentiam, nisi *realis* supponatur et sciatur; eatenus autem essentia divina scitur *realis*, quatenus scitur existens. Ergo videtur prorsus impossibile existentiam Dei ex essentia inferre a priori etiam quoad nos.

concipienda, nec ut ratio quædam distincta ab existentia, nec ut fluens ab illa instar proprietatis.

Probatur 2.º Si posset Dei existentia demonstrari a priori, probaretur potissimum per ipsam Dei definitionem essentialem. Atqui nequit etiam ita probari. Etenim per definitionem essentialem demonstrari quidem a priori possunt rei proprietates, non vero ipsa rei essentia: vetant quippe leges argumentationis, ne quidquam probetur per seipsum. Si ergo existentia non est nec concipi potest tamquam proprietas essentia divinae, sed est formaliter ipsa essentia, reliquum est, ut nullatenus demonstrari possit a priori (1).

Probatur tertia pars: *Existentia Dei nequit probari a simultaneo*. Argumentum a *simultaneo* vel *ontologicum*, vel per rationem sufficientem, sub quacumque forma proponatur, huc tandem reducit, ut ex conceptu seu idea Dei, ex possibilitate ipsius et ex notione entis perfectissimi, quo nihil majus cogitari possit, existentia realis et physica Dei concludatur. Atqui in ejusmodi conclusione videtur committi æquivocatio ac transitus vitiosus ab existentia ideali ad realem et physicam. Ergo... (2).

Prob. Minor. 1.º Ad hoc, ut ex notione ac definitione nominis possit quidquam physicum ac reale inferri de aliquo, oportet illud supponere esse reale: secus enim omnia remanebunt in puro ordine ideali. Jam vero qui existentiam Dei querit scire, neque aliam notionem habet de ipso, nisi quod nomine Dei veniat ens, quo melius cogitari nequit, nondum scire ac supponere potest ens ejusmodi reale aliquid esse, Ergo...

2.º Ex sola notione entis omnium optimi hoc unum jure colligere licet, illud concipi et apprehendi non posse,

(1) Cfr. Suarez, *Metaphys.* disp. 29, sect. 3, num. 1. Huic doctrinae communi minime contradixit Eximius Doctor, cum docuit, «existentiam divinam aliquo modo probari posse a priori, non quidem simpliciter, sed quasi circulariter, nimirum demonstrato a posteriori Deum esse ens necessarium et a se, ex hoc attributo posse a priori demonstrari, præter illud non posse esse aliud ens necessarium et a se, et consequenter demonstrari Deum esse». *Lege*, si vis, ipsum Eximium Doctorem. loc. cit.

(2) *Lege* de hac re Cardin. Toletum, In 1.^{am} part. quæst. 2, art. 1, paulo post. initium.

nisi ut existens. Etenim quod ut possibile duntaxat concipitur, non est maximum omnium et perfectissimum, quæ excogitari possunt; majus quippe est existens, quam possibile (1). Atqui aliud est aliquid *concipi*, aut *concipi debere*, ut existens, et aliud *revera esse existens* in sua *physica* realitate; aliud est *existentia apprehensa* a nobis vel *signata*, ut quidam loquuntur cum Cajetano (2), et aliud *existentia exercita* rei que de facto conveniens extra mentem nostram. Ergo... (3).

3.º Ex pura entis perfectissimi notione solum possumus inferre existentiam *hypotheticam*, nimirum solum possumus inferre ens ejusmodi, quo nihil majus cogitari possit, debere existere physice, si sit ens aliquid reale et non chimæricum seu objective tantum in apprehensione nostra existens. At vero qui eo utuntur argumento, non hypotheticam duntaxat, sed absolutam concludunt existentiam. Ergo non recte ratiocinantur (4).

(1) Haud equidem ignoro hoc a quibusdam negari ob eam rationem, quia res possibilis et existens sit eadem prorsus; ac proinde existens non possit esse majus, quam possibile. Quamvis enim res possibilis iisdem notis concipiatur, ac res existens, at certe magis est existere, quam posse existere, et hoc sensu majus est existens, quam possibile; nam existens aliquid reale est, at pure possibile nihil reale est in se, sed tantum in cogitatione. Vide *Ontolog.* num. 236, 237, pag. 654 et 657 seqq.

(2) In 1.um part., quæst. 2, art. 1.

(3) *Dato, quod ab omnibus per hoc nomen Dei intelligatur aliquid, quo majus cogitari non possit, non necesse erit aliquid esse, quo majus cogitari non possit in rerum natura, Eodem enim modo necesse est ponere et nominis rationem. Ex hoc autem quod mente concipitur, quod proferitur hoc nomine Deus, non sequitur Deum esse, nisi in intellectu. Unde nec oportebit id, quo majus cogitari non potest, esse nisi in intellectu; et ex hoc non sequitur, quod sit aliquid in rerum natura, quo majus cogitari non possit. S. Thom. 1.º Contr. Gent. cap. 11.*

(4) *Dato etiam, quod quolibet intelligat, hoc nomine Deus significari hoc, quod dicitur, scilicet illud, quo majus cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur, quod intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui, quod sit in re, nisi daretur (nimirum nisi quis supponat et concedat) quod sit in re aliquid, quo majus cogitari non potest: quod non est datum a ponentibus Deum non esse. S. Thom. 1, p. quæst. 2, ad 2.um*

4.º Similis est argumentatio illa a simultaneo, atque hæc altera: Trinitatis nomine intelligitur pluralitas personarum perfectissima, quaque nihil melius excogitari potest. Atqui evidens est pluralitatem personarum ejusmodi existere, ut iisdem argumentis probatur. Ergo existit Trinitas. Jam vero omnes hanc argumentationem tanquam vitiosam repellunt, ideo profecto quia ab statu idealis existentie transit ad existentiam realem, quin constet, nec possit ratione naturali demonstrari, num videlicet pluralitas illa personarum perfectissima sit ens aliquod reale. Quapropter idem etiam ferendum est judicium in casu nostro (1).

5.º Argumentatio a simultaneo debet, ut quidquam evincat, assumere pro certo hanc propositionem: *Summum excogitabile debet non modo apprehendi ut realiter existens, sed etiam realiter existere*. Si enim semel supponatur posse fieri, ut summum excogitabile a parte rei non existat, quomodo ex puro conceptu entis, quo nihil majus cogitari possit, realem illius et physicam existentiam derivabis? Jam vero propositio illa ex ipsis terminis evidens non est, nec saltem pro certo habetur ab atheo, nec ab eo qui existentiam Dei scire querit; nec demum probari potest, nisi a posteriori. Ergo argumentum a simultaneo aut nihil conficit, aut, ut conficiat, fulciendum est argumentatione a posteriori.

Minor patet. Sane, quod propositio illa ex terminis nota non sit, non indiget, puto, demonstratione. Deinde constat, eandem propositionem non haberi pro certa ab atheo, nec etiam ab eo qui nondum cognoscit existentiam Dei, saltem antecederet ad omnem demonstrationem. Quia atheus negat pertinaciter existere aliquid, quo majus nihil possit cogitari ille autem, qui nondum scit Deum, nondum scit existentiam infiniti, causæ primæ, sed tantum cognoscit creaturas, entia contingentia, finita. Jam vero in creaturis entibusque contingentibus, quolibet existente, non repugnat, aut saltem non apparet illico repugnantia, cur non possit aliud perfectius ac melius excogitari; immo vero communissima est sententia, quam alibi docuimus, nullam assignari posse

(1) Wireburgenses, *De Deo*, num. 10.

creaturam omnium possibilium perfectissimam (1). Ergo ille, qui existentiam Dei investigat, spectata sola ratione naturali, videtur non posse scire ante omnem demonstrationem, quod detur aut dari debeat a parte rei ens, quo melius nihil possit concipi. Addidi, id aliunde sciri a nobis non posse, quam ex argumento a posteriori. Quomodo enim, quaeso, probari potest?

Dices, hoc modo: Ens, quo majus cogitari nequit, desideret esse summum excogitabile, nisi realiter existeret. Ergo realiter existere debet, ex eo solummodo quod sit summum cogitabile.—Sed respondeo, *dist.* antec.; desineret esse summum excogitabile, nisi realiter existeret in mente, seu nisi apprehenderetur cum existentia reali, *conc.*; nisi realiter existeret extra mentem, *subd.*; desineret esse summum excogitabile in ordine ideali, *neg.*; in reali, *conc.* Et in hoc stat praecise vitium argumentationis, quod ex summo cogitabili transeat absolute ad summum reale absque praesidio argumenti alicujus extrinseci.

Instabis. Majus est, quod non modo cogitatur ut existens realiter, sed insuper existit extra mentem, quam id quod simpliciter cogitatur, ut existens. Ergo maximum cogitabile, eo ipso debet etiam esse maximum reale et existens.

Respondeo, *dist.* ant. Est majus cogitabile, *neg.*; majus reale, *conc.* Nam summum cogitabile, modo concipiatur tamquam realiter existens, sive de facto existat, sive non existat, in re ipsa easdem notas intelligibiles menti contemplandas exhibet, ut consideranti per se patet.

22. Objic. 1.º cum Cartesio ejusque asseclis. Idea Dei exhibet ens quoddam infinitum et summum. Atqui realitas ejusmodi entis nequit demonstrari ex rebus creatis ac finitis. Ergo impossibilis est demonstratio existentiae divinae a posteriori. Minor probatur a) tum ex ipso conceptu finiti et infiniti; nam cum finitum non sit nisi negatio infiniti, cognosci non potest nisi prius infinitum cognoscatur. β) Tum quia si ex rebus creatis posset recte inferri existentia Dei,

(1) Vide *Ontolog.* num. 205, pag. 585 seqq. Quamvis fateor illam controversiam supponere existentiam Dei infiniti, cuius quidquid est et esse potest, non est nisi limitata imitatio.

res creatae deberent Deum repraesentare. Atqui impossibile est, ut res creatae, utpote finitae atque imperfectissimae, repraesentent Deum infinitum ac summe perfectum. Ergo...

Respondeo 1.º, *neg.* suppositum Majoris, nimirum quod existentia Dei debeat demonstrari praecise sub conceptu entis infiniti. Est enim Deus profecto infinitus, sed necesse non est, ut prima Dei demonstratio evincat existentiam entis infiniti, prout superius diximus agentes de notione Dei praesupponenda ad demonstrandam illius existentiam. Nam post probatam existentiam Dei, dum investiganda erit ejus natura et attributa, demonstrari longe commodius poterit infinitas. Itaque

Respondeo 2.º, *dist.* Minor. Proxime et immediate, *trans.*; saltem remote ac mediate, *neg.* Ad primam probationem a) *neg.* assertum et probationem; jam enim alibi ostendimus, finitum non importare praecise negationem infiniti, nec illius notionem in hujus notione fundari (1). Ad alteram probationem *dist.* Si ex rebus creatis posset recte inferri existentia Dei, res creatae deberent repraesentare illum perfecte atque ut est in se, *neg.*; imperfecte et analogice, *trans.* Et *contra-dist.* Minore, *neg.* conseq. Nam ad concludendam solam existentiam Dei ex rebus creatis necesse non est, ut in rebus creatis deprehendamus aliquam imaginem ac representationem Dei: sufficit, ut in illis deprehendamus rationem correlativam effectus et contingentis, ex qua mox discursu veniamus ad causam primam et ens necessario existens. Ad essentialiam quidem divinam cognoscendam juvamus perfectionibus rerum creaturarum, in quibus relucent perfectiones Dei, verum quia res creatae non sunt nisi deficientes imitationes causae primae, non possunt repraesentare perfecte, sed imperfectissime, divinam essentialiam; quae propterea non potest perfecte cognosci per ullum creatum medium, sed tantum per immediatam unionem ipsius cum nostro intellectu in visione beatifica.

Objic. 2.º Demonstratio a posteriori huc tandem revocatur, ut ex consideratione rerum creaturarum inferatur existentia entis a se causaeque primae. Atqui processus hic vel

(1) Vide *Ontolog.* num. 195, pag. 567.

rectus non est, vel certe non sufficiens; quandoquidem etiam pantheistæ ac monistæ processum hunc admittunt, quo tamen nos existentiam Dei evertere potius, quam statuere arbitramur.

Respondeo, conc. Major., et *dist.* Minor. Si logice adhibeatur, nulliusve extraneis erroribus admisceatur, *neg.*; secus, *trans.* Tum *neg. conseq.* Nam pantheistæ ac monistæ turpiter errant circa naturam et attributa hujus mundi, quemadmodum in *Cosmologia* vidimus (1), et effectum cum causa confundunt ad inducendam identitatem universalem contra omnem experientiam et rationem. Quare vitium pantheismi et monismi non stat in eo, quod ex consideratione mundi concludat existentiam entis a se, sed in aliis absurdis, quæ hunc processum per se non comitantur, et suo loco refutata manent (2).

Objic. 3.^a Propositio hæc: *Deus est*, vel est analytica vel synthetica. Synthetica esse non potest. Secus enim existentia non esset de essentia Dei, sed contingenter prædicaretur de ipso. Ergo analytica. Atqui, si analytica est, debet profecto posse probari a priori. Ita Emmanuel Kant (3).

Respondeo, conc. Major. Minor. et prim. conseq. Minorem subsumptam *distinguo*. Si non foret immediata seu *per se nota* secundum se, *conc.*; si est immediata et per se nota secundum se, *neg.* Neque eget solutio fusiori explicatione ex dictis in articulo præcedente. Nisi enim quis absurdissime contendat omnia esse demonstranda, oportet, ut admittat esse quædam enuntiabilia prorsus indemonstrabilia per ullam rationem priorem: ac talis est hæc propositio: *Deus est*, ut jam probatum manet.

Objic. 4.^a Si existentia Dei demonstrari posset, demonstraretur vel argumentatione inductiva, vel deductiva. Atqui neutrum dici potest. Non primum, quia inductionis processus est a singularibus et particularibus ad universale; nihil autem hujusmodi evenit in demonstrationibus hactenus excogitatis, quia reapse id quod in hac materia probandum est,

(1) *Cosmolog.* cap. 1, art. 1; cap. 2, art. 1, 2 et 3; cap. 3.

(2) *Cosmolog.* loc. nup. cit.

(3) *Critica ration. pur. Dialect. transcend.*, lib. 2, cap. 3, sect. 4.

non est notio aliqua universalis. Verum neque secundum; nam hæc est lex argumentationis deductivæ: vel syllogismi ab omnibus admissa: ut nempe conclusio pejorem sequatur partem. Ideoque minorem extensionem debet habere, minorique gradu participare veritatem absolutam, quam præmissæ. Atqui in demonstratione a posteriori contrarium accidit; nam conclusio longe majus quiddam et perfectius continet, nempe ex contingentium necessarium, ac proinde ex conditionato absolutum, ex finito infinitum colligitur. Ergo... (1).

Respondeo, conc. Major. et *neg.* Minor. quoad alterum membrum, *concesso* primo. Ad probat. alterius membri *dist.* Major. Et illa lex argumentationis deductivæ, valet pro syllogismo categorico, *conc.*; valet etiam pro syllogismo hypothetico, qualis est omnis demonstratio existentie divinæ instituta a posteriori, *subdist.*; lex illa intelligenda est in sensu materiali, quatenus in conclusione non possit inferri aliquid in se majus et perfectius, quam quod in præmissa absolute affirmatur, *neg.*; intelligenda est in sensu formali, quatenus conclusio nihil debet continere ultra id, quod postulat veritas præmissæ alterius conditionatæ, *conc.* Et *contradist.* Minor., *neg.*, conseq. Lex illa syllogismi in objectione laudata simul cum aliis septem proxime applicantur syllogismo categorico, syllogismus vero hypotheticus aliis regitur legibus, ut videre est in nostra *Dialectica*. Si autem lex objecta applicetur hypothetico syllogismo, intelligenda est in sensu formali jam declarato. Re sane vera, omnes demonstrationes existentie divinæ a posteriori factæ, tandem revocantur ad syllogismum conditionalem. V. g. si existunt entia contingentia, existit ens necessarium, causa prima... Atqui existunt entia contingentia causata... Ergo... Ubi habes in Majori propositionem conditionalem et in Minori præmissam absolutam, quæ exprimit assertionem vel positionem antecedentis. Jam si vera est propositio conditionalis major, eatenus est vera, quatenus non potest stare antecedens ejusdem sine consequente, ut per se patet. Ergo evidens est, quod si in Minori asseritur

(1) Ita fuse Franck (*Diction. des sciences philosoph.*, pag. 493, Paris 1875), apud cl. P. Piccirelli, *De Deo, disput. metaphys.*, num. 69, pag. 61.

positio antecedentis, non possit non asseri in conclusione positio consequentis, quamvis antecedens sit quiddam minus et imperfectius, quam consequens, quia id exigit veritas Majoris, et nihil repugnat minus perfectum necessario connexum esse cum magis perfecto. Vides ergo argumentationem Franckianam absurdam esse. Cæterum res probari potest adhuc reducendo argumentationem ex forma hypothetica ad categoricam. Nam forma prædicta hypothetica ad hanc categoricam evidenter revocatur: Quicumque asserit, vel admittit quod entia contingentia existunt, debet agnoscere, quod existat ens necessarium... Atqui omnes admittunt quod entia contingentia existunt. Ergo omnes pariter debent agnoscere quod ens necessarium... existit. Utraque forma prorsus æquivaleret: ergo conclusio, si recta est, nec peccat contra ullam legem in forma æquivalenti categorica, recta quoque sit, oportet, in forma hypothetica. Et hæc quidem fusius dicta fuerint in gratiam eorum, qui minus assueti sint extricandis fallaciis.

Objic. 5.º Ut ab effectibus causa cognosci valeat, oportet, proportio aliqua intercedat inter causam et effectus. Atqui inter Deum et creaturas proportio nulla est, cum hæc sint finitæ, ille autem infinitus. Ergo nequit Deus demonstrari a posteriori.

Respondeo, *dist.* Major. Ut perfecte cognosci valeat, *conc.*; ut saltem imperfecte, *subdist.*; debet esse proportio entitatis ac perfectionis, *neg.*; habitudinis et connexionis, *conc.* *Contradist.* etiam Minor. Inter Deum et creaturas nulla est proportio entitatis et perfectionis, *conc.*; habitudinis et connexionis, ac proinde cognoscibilitatis, *neg.* Et *neg.* conseq. *Per effectus non proportionalis causæ non potest perfecta cognitio de causa haberi; sed tamen ex quocumque effectu potest manifeste nobis demonstrari causam esse, ut dictum est (in corpor. art.). Et sic ex effectibus Dei potest demonstrari Deum esse, licet per eos non perfecte possimus eum cognoscere secundum suam essentiam (1).*

Objic. 6.º Si ex creaturis cognosci posset Deus, vel cognosceretur aliqua perfectio propria ipsius, vel nulla, Si

nulla, neque Deum esse demonstrabitur proprie. Si vero aliqua perfectio Dei cognoscitur, poterunt etiam omnes; primo quia omnes sunt æque participabiles, et omnes continentur in creaturis tamquam in imaginibus quibusdam: deinde quia omnes sunt inter se connexæ. Quapropter habebimus in hac vita plenam et adæquatam cognitionem Dei, quod dicere nemo potest.

Respondeo, *conc.* disjunctionem, et eligo primum membrum. *Distinguo* secundum membrum Minoris. Si aliqua perfectio Dei, prout est in se et intuitive cognosceretur, *conc.*; si cognoscatur abstractivè duntaxat et per analogiam cum creaturis, *neg.* *Disting.* etiam primam probationem; sunt participabiles deficienter, et continentur in omnium possibilitium multitudine, et quidem tamquam in imaginibus inadequatis, *conc.*; plene participabiles sunt, et continentur in solis rebus existentibus, aut etiam tamquam perfectis imaginibus, *neg.* Alteram probationem etiam *dist.*; omnes sunt inter se connexæ a parte rei, *conc.*; secundum nostram cognoscibilitatem, *neg.*

Unde nego ultimum conseq. Habemus quidem cognitionem perfectionum propriarum Dei, sed tantummodo analogicam et emendicam ex creaturis, ac proinde restrictam et imperfectissimam, utpote haustam ex medio infinite distante secundum perfectionem (1).

Objic. 7.º Existentia Dei probari nequit ex eo, quod non habet cum ipso necessariam connexionem. Atqui inter Deum et creaturas non adest necessaria connexio: secus enim creature desinerent esse contingentes, et redderentur necessariæ. Ergo.

Respondeo, *dist.* Major.: ex eo quod non habet necessariam connexionem, neque ex parte Dei neque ex parte sua, *conc.*; ex eo, quod non habet quidem necessariam connexionem ex parte Dei, habet tamen ex parte sua, *neg.* Et *contrad.* Minor., *neg.* conseq. Ut causa demonstrari possit ex effectu, non requiritur necessaria connexio mutua, secundum quam nec causa possit esse sine effectu, nec effectus sine causa; sed satis est, quod effectus esse non possit absque

(1) S. Thom. 1 p. quæst. 2, art. 2, ad 3.um

(1) Lege P. Christophor. Gillium, op. cit. lib. 1, tract. 8, cap. 5.

causa. Quamquam enim fieri possit, ut causa, potens causa-
re, actu tamen non causet ob suam libertatem: repugnat
vero, ut quidpiam fiat sine causa. Sic licet ex eo quod adsit
architectus non sequitur, quod adesse debeat domus; at
vero ex eo quod domus facta sit, sequitur fuisse archi-
tectum.

Objic. 8.º Ut ex effectibus posset cognosci Deus, debe-
rent illi existentiam Dei continere. Id quod absurdum est. Et
probatur Major, quia ex nostra sententia cognitio de Dei
existentia causatur ex cognitione creatorum effectuum. Atqui
nihil contineri potest in effectu, quod non contineatur in
causa sive formaliter sive eminenter. Ergo ut existentia Dei
cognosci posset ex rebus creatis, ea deberet contineri in
iisdem formaliter vel eminenter. Hoc permoti argumento,
quo nihil inanius fingi potuit in præsentia materia, Cartesius
et cartesiani ex ipsa idea Dei in nobis existente conati sunt
existentiam ejus demonstrare (1).

Respondeo, *dist.* Major.: deberent continere realiter ac
formaliter ipsam existentiam Dei, *neg.*; deberent continere
rationem aliquam, quæ excitare aut ingerere valeat nobis no-
titiâ existentia Dei, *conc.*; et *contradist.* Minor. **Ad proba-
tionem,** transmissis præmissis, *neg.* conseq. Nam in dem-
onstratione quavis ratio objectiva in præmissis asserta non
necessario debet esse causa efficiens rationis objectivæ
assertæ in conclusione, sed tantum ratio asserta in præmissis
esse debet medium necessario ducens in cognitionem ratio-
nis objectivæ assertæ in conclusione. Quamvis ergo effectus
debeat contineri in causa generatim, sive formaliter sive
eminenter, sive etiam virtualiter (2), perpetuam supponunt

(1) «Realitas objectiva cujuslibet ex nostris ideis requirit cau-
sam in qua eadem ipsa realitas non tantum objective, sed formali-
ter, vel eminenter contineatur, (per ax. 5); habemus autem ideam
Dei (per def. 2 et 8), hujusque ideæ realitas objectiva nec formaliter
nec eminenter in nobis continetur (per ax. 6) nec in ullo alio, præter
quam in ipso Deo, potest contineri (per def. 8). Ergo hæc idea Dei,
quæ in nobis est, requirit Deum pro causa, Deusque proinde existit
(per ax. 3). Descartes, *Meditationes*, propos. 2.^a, post *respons.*
ad secundas objectiones. Cfr. *Le Grand, Institut. Philosophiæ secun-
dum principia D. Rena ti Descartes*, pars 2, art. 1.us»

(2) Vide *Ontolog.* num. 385, pag. 1096.

adversarii, ut existentia Dei argumentando colligi possit e
rebus creatis, debere illam in his contineri. Nam in argumen-
tatione non ipsa *res* vel *ratio* cognita in conclusione debet
esse effectus *rei* vel *rationis* cognitæ in præmissis (secus
ableganda foret ut illegitima omnis demonstratio a posteriori),
sed tantum *cognitio* rei assertæ in conclusione est effe-
ctus *cognitionis* rei assertæ in præmissis.

Objic. 9.º Si existentia Dei probaretur ex creaturis, de-
monstraretur ex eis vel materialiter sumptis, seu quatenus
entia sunt, vel formaliter sumptis, seu quatenus sunt creata.
Non primo modo, ut patet: sed nec secundo, quia creaturæ
cognitæ prout tales, implicant cognitionem Creatoris, cum
correlata sint simul in cognitione.

Respondeo, demonstrationem, qua probatur existentia
Dei, exordiri a creaturis materialiter sumptis, perque easdem
formaliter spectatas tandem devenire ad Deum. Et quam-
quam creaturæ et Creator, Deus, sint relativa in se, tamen a
nobis non cognoscuntur ut talia sine discursu. Quandoquid-
dem ut Deus demonstratus maneat, non sufficit cognoscere
illum simpliciter tamquam causam, sed oportet cognoscere
illum ut causam primam atque improductam. Nobis autem
sine discursu evidens non est creaturas existere non posse,
nulla admissa prima earum causa, quæ prioris alterius causæ
effectus non sit.

Objic. 10.º Ens, quo majus cogitari non potest, ex
ipsa sua notione necessario existit. Ergo valet argumentum
a simultaneo.

Respondeo, *dist.* antec.; in intellectu, id est, concipi
debet ut existens, *conc.*; in re, id est, existit necessario et
essentialiter extra mentem, *neg.*, vel *subdist.*; si supponatur
reale, *conc.*; secus, *neg.* Atque eodem modo solves argu-
mentum idem a Cartesio in hanc fere formam, ut superius
vidimus, propositum: Quidquid in idea clara rei alicujus con-
tinetur, prædicandum de illo est. Atqui existentia continetur
in idea entis summe perfecti. Ergo...

Instabis. Atqui in re debet existere. Nam si solum esset in
intellectu, jam non amplius esset summum cogitabile, cum
majus sit esse in intellectu et in re, quam in solo intel-
lectu.

Respondeo, dist. ant. Si solum esset in intellectu, id est, si solum conciperetur ut pure possibile, vel non existens, *conc.*; si conciperetur, ut re existens, *neg.* Et probationem *distinguo.* Majus reale est esse in intellectu et in re, *conc.*; majus cogitabile, *subdist.*; majus cogitabile est esse in intellectu et in re, quam solo in intellectu, si concipiatur ut *mere possibile conc.*; si concipiatur cum reali existentia, *neg.* Ut ergo recte observat P. Salvator Tongiorgi, «ens infinitum non existens actu est quid contradictorium: esset enim dependens ab alio, ideoque non infinitum. Idcirco diximus: si quis concipiat ens infinitum explicite ut possibile et non ut existens, ab eo infinitum non concipi. Sed ex hoc inferri solummodo potest: si ens infinitum actu non existit, neque extitit semper, esse prorsus impossibile; non autem potest inferri ipsum existere extra intellectum. Notæ enim subjecti essentialia ipsi tribuendæ sunt, secundum quod ponitur ipsum subjectum. Si ergo subjectum ponitur solum in ordine ideali, essentialia quoque existentia predicatum ipsi tribuendum est in ordine ideali. Hæc autem propositio: *Ens, inter cujus idea constitutiva est existentia, non existit extra mentem; nullam continet contradictionem*» (1). Resque satis patet ex dietis in probatione.

Objic. 11.º Possibile est ens perfectissimum; siquidem ens perfectissimum nihil nisi perfectionem in suis notis importat. Atqui si possibile est, necessario existit. Ergo. Minor patet, quia si non existeret, neque etiam esset possibile, siquidem intrinsece repugnat ens perfectissimum produci, et incipere existere.

Respondeo, dist. Major. Possibile est intrinsece, *trans.*; extrinsece, id est, habet capacitatem existendi, *subdist.*; si adest adæquata ratio sufficiens pro ipsius existentia, *conc.*; secus, *neg.* Et *contradist.* Minore, *neg.* conseq. Et probationem pariter *dist.*: si non existeret neque etiam esset possibile intrinsece, *neg.*; extrinsece, *conc.* Nisi supponatur ens perfectissimum realem habere essentiam, quomodo, quæso, potest ex sola ejus idea ostendi adesse rationem sufficientem existentia? Anne solummodo quia cogitatur a nobis ens

(1) Tongiorgi, *Theolog. natural.*, num. 13, 1.ª^{III}

perfectissimum, et apprehenditur etiam tamquam intrinsece non repugnans, possumus illico concludere illud existere extra mentem?

Objic. 12.º Ens, quod existat per suam essentiam, est possibile. Ergo existit.

Respondeo, dist. antec.; si sit reale, *conc.*; secus *neg.* Undenam ergo probatur, quæram iterum, ejusmodi ens per essentiam existens esse reale aliquid et non pure figuratum mentis? A posteriori utique probatur, probata existentia Dei: non video autem, quomodo patere possit in hac vita ex ipsis terminis quantumvis explicatis.

Probationes a simultaneo excogitatæ a P. Antonio Perez et P. Martino Esparza fuse dissolutæ videri possunt apud P. Christophorum Haunoldum (1); necesse enim non est omnia minutatim persequi.

§ III.—QUID DICENDUM DE ARGUMENTO QUOD QUIDAM DICUNT METALOGICUM.

23. Tractationi de argumentis ad probandam Dei existentiam adhibendis non prius finem imponam, quam unum addam verbum de novo demonstrationis genere a quibusdam excogitato. Nam Günther in Germania et in Gallia Rev. P. Graty, ex Oratorio Immaculatæ Conceptionis, continent existentiam Dei cognosci, ex rerum finitarum existentia a nobis cognita *immediate transeundo* ad asserendam existentiam entis infiniti per *quamdam contrapositionem*: siquidem finitum et infinitum ita se habent inter se, ut mens nostra in idea prioris intueatur alterius existentiam (2), vel ab existentia finita transeat immediate ac sine ratiocinio ad

Argumentum
metalogicum
describitur.

(1) *Theolog. Speculativa*, lib. 1, tract. 1, cap. 1, controv. 2, paragr. 2, 3 et 4. *Cfr. Kilber (De Deo*, num. 10 seqq.), cl. Palmieri (*Theolog. natur. thes.* 3), Tongiorgi (*Theolog. nat.*, num. 9), Hontheim (*Theodic.* cap. 3, art. 1), Lahousse, (*Theodic.* num. 24, seqq., pag. 22, seqq.), etc.

(2) Audiatur R. P. Graty: «Le spectacle du monde, la conscience de la vie, la vue des êtres finis et des beautés créées, quand le coeur et l'imagination s'en emparent pour les grandir et les pousser à l'infini, par l'effacement du mal, des bornes et des limites, cet élan de l'âme vers l'infini à partir du fini, voilà ce qui donne aux hommes

existentiam infiniti (1). Processum istum vocant nonnulli metalogicum, aut etiam *inductivum* et *dialecticum* (2), oppositum deductivo et syllogistico: nam in processu vel argumentatione syllogistica ex principiis universalibus aliquid in iisdem non contentum colligitur. Simile quiddam hic accidit, nam in finito non continetur infinitum, et nihilominus in existentia priorisprehenditur alterius existentia.

et respiciendum
esse
probatum.

Hic tamen processus præposterus est atque ineptus ad existentiam Dei cognoscendam. 1.º Quia existentia Dei, ex superius probatis, non potest a nobis sine ratiocinatione cognosci. Atqui processus hic, docente ipso Graty, rationem excludit, siquidem in eo consistit, ut mens ex finitum existentia *immediate* abripiatur ad asserendam existentiam infiniti (3). Ergo...

l'idée de Dieu, la connaissance et l'amour naturel de Dieu. De la connaissance de Dieu, tom. 1, première partie, cap. 1, pag. 58. Et alibi: «Tous ont trouvé le point d'appui de cet élan de la raison dans le spectacle des choses créées, monde ou ame; tous ont compris que ce point de départ n'est en aucune sorte un principe d'où la raison puisse déduire Dieu, mais simplement un point de départ d'où la raison s'élève au principe de toutes choses que ne contient aucun point de départ; tous ont compris ou entrevu que ce procédé est absolument différent du syllogisme, et qu'il est un des deux procédés essentiels de la raison, celui qui trouve les majeures, et non celui qui tire les conséquences; tous ont décrit ce procédé comme une opération de la raison, qui, regardant l'être fini, monde ou ame, voit, par contraste et par regret, dans ce fini l'existence nécessaire de l'infini, et connaît l'infini par négation, en niant les limites de tout être fini et de toute perfection bornées. Id. ibid., tom. 2, chap. 8, pag. 99, 100.

(1) «Cet élan intellectuel et moral, dont est capable toute ame humaine, est l'acte et le procédé fondamental de la vie raisonnable et de la vie moral. Nous disons que l'acte et le procédé fondamental de la vie raisonnable et morale consistent, comme s'exprime Bossuet, à passer, sans nul circuit de raisonnement, quoique par un très, légitime élan de la raison, du fini à l'infini, de l'être fini réel, qu'on est, qu'on voit, qu'on touche actuellement, à l'être infini, réellement et actuellement existant, qu'implique et que suppose l'existence du fini. Id. ibid. tom. 1, chap. 1, pag. 58, 59.

(2) Cfr. Rev. P. Graty, loc. cit.; et ibid. tom. 1, première partie, chap. 1, pag. 60, 61.

(3) Id constat ex nuper exscriptis testimoniis, quibus adde hoc aliud haud minus perspicuum: «Ce procédé qui, en géométrie, s'élève à l'infini mathématique, s'élève aussi, en métaphysique, à l'Être

2.º Ad demonstrandam existentiam unius rei ex alia, non sufficit, ut prior utcumque excitet ideam alterius, sed certo noscere oportet ideam sic excitatam esse realem, cui nempe respondeat objectum realiter existens. Atqui sola notitia finitorum entium, etiamsi *forte* excitet notitiam infiniti, non potest ostendere nobis realitatem huiusmodi infiniti absque aliqua demonstratione a posteriori. Ergo...

Major patet, quia aliud est idea rei et aliud existentia et realitas objecti in idea relucentis: et experientia ipsa novimus, ex consideratione rerum existentium excitari passim ideas aliarum rerum sive existentium, sive possibilium, sive etiam chimericarum, et etiam earum, quas nescimus, utrum reales sint, necne. Sic viso homine, facile tibi occurrit idea uxoris, filiorum, etc., ejus, qui forte non existunt, quamvis possibles sint: sic etiam viso hoc mundo, excitatur idea alterius similis mundi, cujus tamen nescis existentiam ex sola notitia prioris; alias denique ex aspectu quorundam phaenomenorum naturalium ab aliqua causa procedentium potest occurrere idea effectus alterius, quin defini ex eo solum queat, num possibilis ille sit, an chimericus. Ergo quod aspectus entium finitorum excitet ideam infiniti, non sufficit per se solum, ut illico realitas ejus asseratur.

Minor probatur. 2) Quidquid sit, utrum consideratio entium finitorum reapse in omnium mentibus excitet notitiam entis infiniti, antequam aliunde cognoscant existentiam Dei; certum videtur esse, huiusmodi notitiam non sufficere, tum quia valde obscura et vaga esse solet; tum quia undenam probatur ab adversariis illam exhibere veri nominis infinitum

infini qui est Dieu. Rigoureux comme la géométrie, il est en outre de beaucoup le plus simple et le plus rapide des deux procédés de la raison. Sa simplicité même et sa rapidité en ont jusqu'ici empêché l'analyse complète.—Il consiste, étant donné par l'expérience un degré quelconque d'être, de beauté, de perfection,—ce qui est toujours donné dès qu'on est, qu'on voit, qu'on pense,—il consiste, disons nous, à effacer immédiatement, par la pensée, les limites de l'être borné et des qualités imparfaites qu'on possède ou qu'on voit, pour affirmer, sans autre intermédiaire, l'existence infinie de l'Être et de ses perfections correspondantes à celles qu'on voit. Graty, op. cit., tom. 1, chap. 1, pag. 61.

quoad essentiam, ideoque ens alterius prorsus ordinis, ac sint entia, quæ sub aspectum cadunt? Si enim contemplatio rerum finitarum solum ingerat ideam aliarum rerum, multo quidem pulchriorum et excellentiorum in indefinitum, similitum tamen; nihil re vera conficimus: talis idea poterit quidem esse idea Dei pantheistarum atque ethnicorum, sed non idea veri Dei sub aliquo prædicato illi soli convenienti. β) Si aspectus et consideratio entium finitorum illico et immediate nos induceret ad existentiam Dei, nemo esset atheus, et frustra laboratum fuisset a SS. Patribus et Theologis, ut existentiam Dei ex aliis argumentis demonstrarent. Patres enim ac Theologi et Philosophi christiani cum ex rebus finitis infererent existentiam Dei, non adhibuerunt processum metalogicum modo descriptum, sed veram et accuratissimam argumentationem a posteriori, principio causalitatis innixam. Quod usque adeo est verum, ut ipsum argumentum ex diversis perfectionis gradibus in variis entibus relucentibus petitum, quod affine est Gratiano argumento, nullatenus usurpaverint veteres illi sapientes tamquam immediato assensu notificans existentiam Dei, sed tamquam totam vim suam ex principio causalitatis derivans (1). γ) Si ex finiti existentia ad infiniti existentiam immediate ac sine ratiocinio asserendam duceremur, ens finitum foret objectivum *medium, in quo* infinitum nobis innotesceret; nam *medium, ex quo* implicat essentialiter argumentationem ac proinde mediatum assensum (2). Atqui ens finitum non potest esse *medium in quo* existentia infiniti cognoscatur. Nam tamquam *in medio in quo* videtur vel singulare in universali, vel pars in toto, vel res in speculo et imagine sua, vel unum extremum relatum in suo correlato; nullum enim est *medium in quo*, quod non revocetur ad aliquod ex istis, et si quod aliud norunt adversarii, edisserant nobis. Nec obijciant nobis causam quoque *videri in effectu*; hoc enim exemplum revocatur ad postremum ex relatis membrum. Atqui nullo ex istis modis infiniti

(1) Vide paulo inferius in proxime insequente esp. 2, art. 2, paragr. 3.

(2) Vide *Dialectic.* num. 146, pag. 315; vel potius *Psychologiam* vol. 2.um num. 68, pag. 259, ubi hæc et alia quoque *media* cognitionis declarantur.

existentia videri potest immediate ac sine ratiocinio in finiti existentia. Ergo sola notitia finiti non sufficit, ut ad immediatum assensum existentie infiniti nos perducatur, nisi accedat veri nominis demonstratio a posteriori.

Probo Minorem hanc postremam per partes. Existentia infiniti non potest videri in finito *tamquam singulare in universali*, nec tamquam *pars in toto*; id evidens est. Non etiam *tamquam in speculo et imagine*; quia quamvis finita sint quodammodo speculum et imago Dei, hanc tamen rationem profecto non prius deprehendes in ente finito, donec cognoveris hoc illius esse effectum. Atqui ens quodlibet finitum esse infiniti effectum cognosci non potest nisi demonstratione a posteriori, ut statim dicemus. Ergo existentia Dei nobis non innotescit immediato assensu in ente finito tamquam in speculo et imagine. Non tamquam *unum relatum in suo correlato*. Etenim finitum et infinitum non sunt *relativa sub hoc tantum conceptu*, seu solum *quatenus talia*. Ergo ad hoc ut existentia infiniti videatur in finito tamquam in suo correlato, prius oportebit invenire relationem, quæ inter illa intercedit. Relatio porro hujusmodi non potest esse nisi relatio effectus ad causam vel aliqua alia in hac fundata. Atqui finitum ens esse infiniti effectum, impossibile est nobis cognoscere nisi demonstratione a posteriori. Nimirum in primis oportet, ut cognoscas quodlibet finitum ens esse ab alio; id vero non est immediate evidens. Deinde cognoscere debes finitum ens non solum esse ab alio, sed omnino requirere, sive proxime sive remote, causam aliquam a se, sine qua nec ulla causa ab alio, atque adeo nec ullam ens finitum dari posset, ut in sequenti capite patebit magis. Atqui totum hoc non est nobis per se evidens, sed longam demonstrationem exposcit. Ergo neque hoc postremo modo videri potest immediate infiniti existentia in finito. Quæ cum ita sint, processus, quem vocant metalogicum, inductivum, dialecticum, prout ab ejus fautoribus proponitur, ineptus est; atque ut valeat aliquid, sive hic, sive in qualibet alia scientia, necesse est, ut vel explicitè vel implicite veram demonstrationem contineat suis innixam principiis.

Denique, quamvis questio est de voce, processus cognitionis a finito ad infinitum, perperam vocatur *inductivus*;